

**“Latin grafikası nigezendä tatar
alfavitın torğızu turında”
Tatarstan Respublikası Zakonı**

**“Latin grafikası nigezendä tatar alfavitın
torğızu turında”
Tatarstan Respublikası Zakonı**

Bu Zakon latin grafikası nigezendä tatar alfavitın tağın da kamilläşterügä häm anıñ dönya kommunikatsiä sistemasına kerüe öçen uñay şartlar buldıruğa yünälderelgän.

1 stat’ya. Tatarstan Respublikasında, tatar teleneñ üzençälekke awazların çağıldırıuçı xäreflärne isäpkä alıp, latin grafikası nigezendä tatar alfavitı torğızıla.

2 stat’ya. Tatar alfavitı 34 xäreflän raslana häm tübändäge tärriptä häm bilgeläneştä urnaştırıla.

№	YAZILIŞI		ÄYTELEŞE	
	BASMA	YAZMA	LATİNda	KİRİLda
1	A	a	a	a
2	Ä	ä	ä	ə
3	B	b	be	бе
4	C	c	ce	же
5	Ç	ç	çe	ще (че)
6	D	d	de	де
7	E	e	e	е
8	F	f	ef	еф
9	G	g	ge	ге
10	Ğ	ğ	ğı	гъ
11	H	h	he	he
12	I	ı	ı	ы

13	İ	i	i	и
14	J	j	j	же
15	K	k	k	ке
16	Q	q	qa	къ
17	L	l	el	эл
18	M	m	em	эм
19	N	n	en	эн
20	Ñ	ñ	eñ	эң
21	O	o	o	о
22	Ö	ö	ö	ө
23	P	p	pe	пе
24	R	r	er	эр
25	S	s	es	эс
26	Ş	ş	şa	ша
27	T	t	te	те
28	U	u	u	у
29	Ü	ü	ü	ү
30	V	v	ve	ве
31	W	w	we	ве (y)
32	X	x	xa	ха
33	Y	y	y	й
34	Z	z	ze	зе

3 stat'ya. 2011 yılınıñ 1 sentäbrenä qädär Tatarstan Respublikasında ber ük waqıtta ike alfavit: latin grafikası nigezendäge häm kirillitsa ğämäldä bula.

4 stat'ya. Tatarstan Respublikası Ministrılar Kabineti 2001 yılınıñ 1 martına qädär latin grafikası nigezendä tatar alfavitın kertü buyınça Tatarstan Respublikası дәwlät programmasın eşlärğä häm Tatarstan Respublikası Dәwlät Soveti raslawına kertergä tieş.

5 stat'ya. Älege Zakon 2001 yılınıñ 1 sentäbrennän üz köçenä kerä.

Tatarstan Respublikası Ministrlar Kabineti üz normativ-xoquqiy aktların älege Zakonğa yaraqlaştırırğa tieş.

Tatarstan Respublikası Prezidenti **M. Şäymiev**.

Qazan şähäre, 1999 yıl, 15 sentäbr. №2352.

Alfavit häm orfografiä

Orfografiä — döres yazu qağıdäläre digän süz. Ul bilgele ber alfavitqa nigezlänä. Bu orfografiä Tatarstan Respublikası Prezidenti tarafınnan 1999 yılınıñ 15 sentäbrendä qul quyılğan Zakonda qabul itelgän alfavitqa nigezlänep tözelde.

Yaña alfavit 34 xäreftän tora, anda suzıq awazlarını belderüçe — 9, tartıqlarını belderüçe — 25 xäref kürsätelgän. Apostrof, siräk qullanılğanlıqtan, alfavitta ayırım urın almağan, ul, hämzäne (*tä'min*) belderüçe häm neçkälek bilgesen bularaq, barı orfografiädä genä isäpkä alına.

Bu zakondağı alfavit, nigezdä, 1927—1939 yıllarda qullanılğan “Yañalif” alfavitın yañadan torğızuğa qaytıp qala. Läkin biredä “Yañalif”ne tulsınça şul kileş kire qaytaru yuq, häm ul bula da alımıy, çönki anıñ qullanılmawına 60 yıl ütte, tormış üzgärde: yazuları latin grafikasına nigezlängän Könbatış tellären öyränü massaküläm küreneşkä äylände, xalıqara urtaq kompyuterlar belän eş itü, xätta dönyaküläm informatsiä sistemasına — internetqa çıgu ğädätkä kerde, törki xalıqlarınıñ üzara aralaşa, ber-bersen ruxı bayıta alu mömkinlekläre açıldı.

Menä şul şartlarda “Yañalif” üzgärtelmiş torğızılğan bulsa, tatar balası, tatar häm çit il latinitsaları arasındağı ayırmalarını kübräk kürep, qıyın xäldä yışraq qalır ide, tatar keşese, kompyuter qullanğanda, bigräk tä anıñ yärdämendä internetqa çıgıp eşlägändä, qıyınlıqlarını kübräk kürer ide, törki tuğannarınıñ yazuların uqırğa turı kilsä dä, törle çitenleklärgä duçar bulır ide.

Şuşı äytelgännärne istä totıp, TR Däwlät Soveti Zakonğa “Yañalif”ne beraz üzgärtep tözelgän yaña alfavitnı täqdim itte, häm ul, bilgele, kimçelekler bulsa da, xäzerge zaman taläplärenä niğraq cawap birä.

Tatar orfografiäsen tözü prinsipları

Härber telneñ orfografiäse törle prinsiplarğa nigezlänep tözelä. Tatar orfografiäse tübändäge prinsiplarğa nigezlängän.

Fonetik prinsip — işetelgänçä yazu digän süz. Tatarınıñ töp süzläre häm tatarça äyteleşkä buysınğan yäki turı kilgän alınmalar işetelgänçä, yäğni fonetik prinsipqa nigezlänep yazılalar: *äni, ulım, öydägelär, kürşe awıllarda, büränä, säläm, kitap, namaz, magazin* h.b.

Grafik prinsip — alınma süzlärne birüçe teldägegä oxşatıp yazu digän süz. Tatarça äyteleşkä buysınıp citmägän alınma süzlär, grafik prinsipqa nigezlänep, birgän teldäge yazılışqa oxşatıp yazılalar: *tarixi* (*tarixıy* tügel), *Talip* (*Talıyp* tügel); *morfologiä* (*marfologiä* tügel), *motor* (*mator* tügel), *traktor* (*traktır* tügel) h.b.

İskärmä. *Tarixi, Talip* kebek süzlärdä *i* yazu (*ıy* yazmaw) misalında bez ekonomia prinsıbın da küzätäbez [Ekonomia prinsıbınıñ 3-nçe punktın qarağız].

Morfologik prinsip — söylämdä üzgäreşkâ oçrağan morfemanı yazuda üzgäreşsez qaldıru: [*umber, umbiş*] digändä *un* morfeması [b] awazı tä'sirendä üzgärä, läkin ul üzgäreş yazuda kürsätelmi, *un* morfeması saqlana: *un ber, un biş, yaz — yazsa (yassa tügel), süzçän (süsçän tügel), rusça (ruçça tügel), irtänge (irtänge tügel), isänme (isämme tügel)* h.b.

Ekonomiyä prinsibi — yazu protsessında waqıtqa häm urınga ekonomiyä yasaw öçen, süzlärne qısquartıp yazu digän süz. Bu prinsip şaqtıy küp küzätelä.

1. Teldä yış qullanıla häm küplärgä tanış quşma atamalar andağı süzlärneñ baş xäreflären genä yazu yulı belän qısquartilalar: *Berläşkän millätlär oyışması — BMO; Tatarstan Respublikası Ministrılar Kabineti — TR MK; Tatarstan Fännär akademiäse — TFA; Tel, ädäbiyat häm sängät institutı — TÄhSİ.*

Yış oçrıy torğan ike süz qısquartilğanda, ul süzlärneñ berençe (yul) xärefläre genä noqta quyılıp yazıla: *häm başqalar — h.b.; häm başqa şundiylar — h.b.ş.*

Küplärgä tanış bulmağan atamaların qısquartıp yazarğa kiräk bulğanda, ayırım tekstlarda ul atama başta tulısınça yazıla, şunda uq cäyälär eçendä anıñ qısquartilması birelä, ul tekstta annan soñ barı qısquartilma süz genä yazıla, mäsälän, *Min bu mäqälämdä Tatarstan Respublikasınıñ Ekologiyä institutı (TR Eİ) turında söylärgä cıynam,*— dip kürsätkännän soñ, avtor bu süzlär tezmäsen yañadan tulısınça yazmıy, anı barı *TR Eİ* dip kenä qısquartıp birä.

2. Quşma atamalardağı yä ber süzneñ, yä barlıq süzlärneñ dä yä ike xärefe, yä ber icege yazıla: *KamAZ, AlAZ, YuXİDİ, KamGes, univermag* h.b.

Quşma süzneñ soñğısı tulı kileş, baştağıları qısquartilıp yazılırga da mömkin: *dramtügäräk, Tatpotrebsoyuz, Kazjilstroy* h.b.

3. Ekonomiyä prinsibi yarımäyteleşle awazların yazuda kürsätmäwdä dä çağıla, mäsälän, *su* süzendä ike awaz arasında *ı* işetelgän kebek bula, läkin ul yazuda kürsätelmi (*sıu* dip yazılmıy); *uqı, tuqı* süzlärenä [u] awazı quşılğaç, [u] aldınnan [ı] işetelgän kebek bula, läkin ul yazuda kürsätelmi, *uquı* dip yazılmıy, *uqu* dip yazıla; *baru, kilü* kebek fiğellärdä, tartım quşımçası aldınnan [w] işetelgän kebek bula [*baruwı, kilüwe*], läkin ul yazuda çağılmıy, *barui, kilüe* räweşendä genä yazıla; *iä, iäk, orfografiä* kebek süzlärdä, [i] häm [ä] awazları arasında [y] işetelgän kebek bulsa da, anı, ekonomiyä prinsipınan çığıp, yazuda kürsätmilär. (Tağın 31-nçe şıñ 2-nçe iskärmäsen häm 33-nçe şıñ 2-nçe iskärmäsen qarağız).

Tarixi prinsip — başqaçaraq işetelsä dä, süzlärne elekke çordağıça yazu digän süz. Bu prinsip iske yazulı tellärdä (mäs., ingliz telendä) yış küzätelä, tatar telendä yuq dārācāsındä az. [o], [ö] awazları berençe icektä genä tügel, ikençe, öçençelärendä äytelsä dä, alarnı barı berençe icektä genä yazarğa digän qağıdä elektän “Yañalif” orfografiäsennän küçerelde, dimäk, anıñ yazılışı, bilgele dārācādä, tarixi prinsipqa nigezlängän.

Döres yazu qağıdäläre

Suzıq awaz xärefläreneñ yazılışı

§ 1. A xärefe [a] awazı äytelgän här urında yazıla: *ağaç, qara, kamzul, garmun* h.b.

Tatar həm rus tellärendäge [a] awazları berqädär ayırılalar. Tatar telendäge [a] awazı, basımsız icektä irenläşep, [o] awazı tösmere belän äytelä [ba^ola, ba^ola^olar], läkin bu yazuda çağılış tapmıy: *bala, balalar, 5 ballı sistema*. Ä rus alınmalarında qayber pozitsiälärdä [a] awazı işetelsä dä, grafik prinsiptan çığıp, **o** xärefe yazıla: *agronom, orfografiä, kolonna* h.b.

§ 2. Ä xärefe [ä] awazı äytelgän urınnarda yazıla: *äni, gädät, qänäğät, yäş, säyähät* h.b.

§ 3. O xärefe ike awazğa bilge bulıp yöri:

a) qısqa äyteleşle [o] awazın beldergän **o** xärefe süzneñ barı berençe icegendä genä yazıla, başqa iceklärdä [o] awazı tösmere bulsa da, tarixi prinsiptan çığıp, **ı** xärefe yazıla: *bolıtınıñ, tottı rdığız, totıp, botı, qotıp, soñğı* h.b.;

ä) rus alınmalarında ozın äyteleşle [o] awazın belderä, həm, grafik prinsiptan çığıp, rus telendä **o** xärefe yazılğan urınnarnıñ härqaysında yazıla: *foto, morfologiä, motor, traktor, psixologiä* h.b.

§ 4. Ö xärefe, [ö] awazın belderep, barı berençe icektä yazıla, başqa iceklärdä [ö] awazı tösmere bulsa da, tarixi prinsiptan çığıp, **e** xärefe yazıla: *böterelep, kötterde, bötenese, kötep, söte, döres, töten, böten, törle, söñge* h.b.

İskärmä. Berençe icegendä [o] yäki [ö] awazı bulğan süz quşma süz eçendä kilgändä, **o** yäki ö xärefe quşma süzneñ ikençe yäki öçençe iceklärendä dä yazıla ala: *ösqorma, aqqoş, ozınborın, Gölyözem, Miñlegöl*.

§ 5. U xärefe [u] awazı äytelgän här urında yazıla: *ut, qul, sarut, kul'tura, uqu, totu* h.b.

§ 6. Ü xärefe [ü] awazı äytelgän här urında yazıla: *bül, irtük, kätük, bällür, kürü, törü* h.b.

İskärmä. U həm Ü xärefläre, isem fiğel quşımçası bularaq, [a], [ä] awazlarınnan başqa awazlarğa betkän fiğel nigezlärenä yalğanalar: *yazu, uqu, totu, ti yu, tiyü, üsü, kürü* h.b.; [a] yäki [ä] awazına betkän fiğel nigezlärenä [w] awazı yalğana, həm ul yazuda da şulay kürsätelä: *barlaw, çarlaw, söyläw, köyläw* h.b. (31 §nı qarağız).

§ 7. I xärefe **e-ı** bulıp parlaşıp kilä torğan qısqa äyteleşle [ı] awazın belderä həm açıq işetelä torğan, ansız mäğnä bozıla torğan urınnarda yazıla: *Iq, ılis, ındır, qıtıqlıy* h.b.

[I] awazı, qısqa bulğanlıqtan, qayber oçraqlarda açıq işetelmi yäisä ul töşep qala, andıy urınnarda **ı** xärefe yazılmıy:

a) azaqlarında [ı] awazı bulmağan tamırlarğa **-raq** quşımçası yalğanğanda, arada [ı] awazı işetelsä dä, **ı** xärefe östöp yazılmıy: *qızıq-qızığraq [qızığıraq], waq-wağraq [wağıraq]* h.b.;

ä) tübändäge ımlıqlarda, [ı] awazı işetelsä dä, **ı** xärefe yazılmıy: *Mm! Tss! Qxx! Prx!;*

b) il isemnären belderü öçen yalğana torğan **-stan** kisäge aldında [ı] awazı işetelsä dä, **ı** xärefe östöp yazılmıy: *Tatarstan, Hindstan, Qazaqstan* h.b.;

c) tamırlarında [ı] awazı bulıp ta, quşımçalar yalğanğanda, ıcek çikläre üzgärgän həm ädäbi äyteleştä tulı reduksiä küzätelgän tübändäge süzlärdä bu awaznı belderüçe xäref yazılmıy: tartım quşımçası yalğanıp kilgän gärap-farsı alınmalarında: *xalıq-xalqı, xalqım;*

sıynıf-sıynfı yasağıç quşımçalar yalğanıp kilgän qayber süzlärdä: *utır-utraq, utraw*; qayber fiğellärneñ yaña törläre yasalğanda: *qurıq-qurqa, qurqu; yolıq-yolqa, yolqu* (läkin mäğnägä zıyan kilgändä, ul yazıla: *qızıq-qızığa, aşıq-aşığa* h.b.).

I xärefeneñ yazılmıy qalu oçraqları şıǵrı äsärlärdäǵe rifma-ritm saqlaw belän dä bäylängän: *awıl-awıl, küñel-küñle* kebek qısqartular da bula ala.

§ 8. E xärefe ike awazǵa bilge bulıp yörü:

a) rus telennän häm rus tele aşa kergän alınmalarda süzneñ teläsä qaysı urınında ozın äyteleşle [e] awazın belderä: *elektr, telefon, билет* h.b.;

ä) töp süzlärneñ teläsä qaysı urınında qısqa äyteleşle [e] awazın belderä häm açıq işetelä torğan, ansız mäğnä bozıla torğan urınnarda yazıla: *eşçe, elek, et* h.b.

[E] awazı, qısqa bulğanlıqtan, qayber oçraqlarda açıq işetelmi yäisä ul töşep qala, andıy urınnarda *e* xärefe yazılmıy:

a) azaqlarında [e] awazı bulmağan tamırlarǵa *-räk* quşımçası yalğanğanda, arada [e] awazı işetelsä dä, *e* xärefe östäp yazılmıy: *tiz-tizräk, bik-bigräk, belep-belebräk* h.b.;

ä) tamırlarında [e] awazı bulıp ta, quşımçalar yalğanğanda icek çikläre üzgärgän häm ädäbi äyteleştä tulı reduksiägä yulıqqan tübändäǵe süzlärdäǵe bu awaznı belderüçe xäref yazılmıy: yasağıç quşımçalar yalğanıp kilgän qayber süzlärdä: *yäşer-yäşren, töyen-töynä, ğilem-ğilmi, räsäm-räsmi, şığır-şıǵrı, sixer-sixri*; qayber fiğellärneñ yaña törläre yasalğanda: *selek-selki, berek-berket*.

§ 9. İ xärefe [i] awazı äytelgän här urında yazıla: *inä, äni, kitap, tipik, bismilla* h.b.

İskärmä. Ğäräp-farsı alınmalarında *i* häm *ıy* xärefläre yazılışın 39-nçı §-tan qaraǵız.

Tartıq awaz xärefläreneñ yazılışı

§ 10. B xärefe [b] awazı işetelgän här urında yazıla: *babay, bäbi, bint, Boris* h.b.

Qayber alınmalarda süz azaǵında [p] awazı işetelsä dä, grafik prinsiptan çıǵıp, **b** xärefe yazıla: *korab, kăbab, tabib, klub, krab, kub, ştab* h.b.

§ 11. C xärefe [c] awazı işetelgän här urında yazıla: *cir, cır, cämäğät, täcribä, ğäciz, Cämil* h.b.

§ 12. Ç xärefe [ç] awazı işetelgän här urında yazıla: *çaba, çıq, çeben, çuq, çüp, açqıç, oça, kiç, çex, çin, çekist, maçta* h.b.

§ 13. D xärefe [d] awazı işetelgän här urında yazıla: *dawıl, дәw, döres, äydäw, dekan, djungli, dzyu-do* h.b.

Qayber alınmalarda, süz axırında [t] awazı işetelsä dä, grafik prinsiptan çıǵıp, **d** xärefe yazıla: *sud, paroxod, reyd, marmelad, hind* h.b.

§ 14. F xärefe [f] awazı işetelgän här urında yazıla: *fal, fiker, Safa, saf, fond, tif* h.b.

§ 15. **G** xərefe [g] awazı işetelgän här urında, qalın suzıqlar yanında da, neçkä suzıqlar yanında da yazıla: *göl, gärbä, ägär, garmun, garaj, vagon* h.b.

Qayber alınmalarda süz axırında [k] awazı işetelsä dä, grafik prinsiptan çığıp, **g** xərefe yazıla: *Varyag, pirog* h.b.

§ 16. **Ğ** xərefe [ğ] awazı işetelgän här urında, qalın suzıqlar yanında da, neçkä suzıqlar yanında da yazıla: *ğasır, sağız, ğädät, ğömer, Säğit, mäşğül, Ğömär* h.b.

Qayber alınmalarda süz azağında häm sañğıraw tartıqlar aldında [q] awazı işetelsä dä, tarixi prinsiptan çığıp, **ğ** xərefe yazıla: *sämruğ, cämiğ, Mäğsüm* h.b.

§ 17. **H** xərefe [h] awazı işetelgän här urında yazıla: *hawa, şähär, şöhrät, cihan, Hadi* h.b.

İskärmä. Söylämdä [h] häm [x] awazların butaw bik yış oçrıy torğan orfoepik xata bulğanğa, bu xäl qaywaqıt yazuda da çağılış taba. Şuña kürä bu xəreflärneñ yazılışına ayırıuça iğtibarlı bulırğa kiräk.

§ 18. **J** xərefe [j] awazı işetelgän här urında yazıla: *ajdaha, jiräbä, jurnal, jeton, jälläw, jandarm* h.b.

Qayber alınmalarda süz axırında [ş] awazı işetelsä dä, grafik prinsiptan çığıp, **j** xərefe yazıla: *garaj, ekipaj* h.b.

§ 19. **K** xərefe [k] awazı işetelgän här urında, qalın suzıqlar yanında da, neçkä suzıqlar yanında da yazıla: *keşe, kil, kamzul, Kama, Kamal, kino, kosmos, apteka, brak* h.b.

[K] awazına tāmamlanğan süzlärgä suzıq awazdan yäki [r] awazınnan başlanğan quşımça yalğanğanda, [k] awazı yañğırawlaşıp, [g] awazı belän çiratlaşa, bu yazuda da çağılış taba: *çik-ä > çigä, köräk-e > köräge, siräk-räk > sirägräk* h.b.

§ 20. **Q** xərefe [q] awazı işetelgän här urında, qalın suzıqlar yanında da, neçkä suzıqlar yanında da yazıla: *Qor’än, qat, qol, uqu, qäğüz, çaq-çaq, qödrät, qüät* h.b.

[Q] awazına tāmamlanğan süzlärgä suzıq awazdan yäki [r] awazınnan başlanğan quşımça yalğanğanda, [q] awazı yañğırawlaşıp, [ğ] awazı belän çiratlaşa, bu isä yazuda da çağılış taba: *aq-a > ağa, taraq-ı > tarağı, waq-raq > wağraq* h.b.

§ 21. **L** xərefe [l] awazı işetelgän här urında yazıla: *lapas, ala, läkin, göllär, Alla, ladya* h.b.

§ 22. **M** xərefe [m] awazı işetelgän här urında yazıla: *malay, tama, tämle, küm, mart, mina, tema* h.b.

§ 23. **N** xərefe [n] awazı işetelgän här urında yazıla: *naz, ana, tön, Nailä, nalog, tank, ton, Nikolay* h.b.

§ 24. **Ñ** xərefe [ñ] awazın belderä, ıcek axırında häm süz eçendäge ıcek başında yazıla, süz başında yazılmıy: *çañ, çıñlıy, zäñgär, aña, sıña* h.b.

§ 25. **P** xərefe [p] awazı işetelgän här urında yazıla: *par, tup, apa, papaxa, trap* h.b.

[P] awazına tāmamlanğan süzlärgä suzıq awazdan yäki [r] awazınnan başlanğan quşımça yalğanğanda, [p] awazı yañğırawlaşıp, [b] awazı belän çiratlaşa, bu yazuda da çağılış taba: *tap-a* > *taba*, *kitap-ı* > *kitabı*, *küp-räk* > *kübräk* h.b.

§ 26. R xärefe [r] awazı işetelgän här urında yazıla: *räxät*, *ara*, *tar*, *rama*, *direktor* h.b.

§ 27. S xärefe [s] awazı işetelgän här urında yazıla: *su*, *asa*, *Saniä*, *signal*, *sezon* h.b.

§ 28. Ş xärefe [ʃ] awazı işetelgän här urında yazıla: *şar*, *şikär*, *aşa*, *köräş*, *tuş*, *şaxmat*, *şpion*, *Şärif* h.b.

§ 29. T xärefe [t] awazı işetelgän här urında yazıla: *tar*, *tik*, *ata*, *qat-qat*, *ton* h.b.

§ 30. V xärefe barı tik rus telennän häm rus tele aşa kergän qayber alınmalarda ğına yazıla häm tatar telendäge iren-iren tartıǵı [w] dan üzgä bulğan iren-teş tartıǵı [v] awazın belderä: *vagon*, *vint*, *kvadrat*, *Vasiliy* h.b.

Rus alınmalarında, familiälärdä süz axırında häm sañğıraw tartıqlar aldında kilgän [v] awazı sañğırawlaşıp, [f] awazına yaqın äytelsä dä, yazuda **v** xärefe saqlana: *ustav*, *aktiv*, *sostav*, *avtor*, *avtomobil*, *avtobus*, *Ğälimov*, *Älmievkä*, *İvanovta* h.b.

§ 31. W xärefe [w] tartıǵın belderä, teläsä nindi pozitsiadä yazıla: *waq*, *taw*, *awıl*, *däwlät*, *Wäli*, *däwa*, *dawıl* h.b.

W xärefe, [a] yäki [ä] awazına betkän fiğel nigezenä yalğanıp, isem fiğel quşımçası bulıp kilä, häm bu yazuda kürsätelä: *cırlaw*, *aşaw*, *bäyläw*, *şäyläw* h.b.

İskärmä. Süz axırındaǵı [u] häm [ü] awazınıñ çista suzıq tügel, ä [w] belän kilgän diftong kebek äytelüe (*[bu^w]*, *[su^w]*, *[başkaru^w]*, *[üsü^w]*, *[kötterü^w]*) yazuda çağılış tapmıy.

§ 32. X xärefe [x] awazı işetelgän här urında, qalın suzıqlar yanında da, neçkä suzıqlar yanında da yazıla: *xat*, *xäbär*, *xıyänät*, *säxär*, *Xälil*, *xlor*, *xor* h.b.

§ 33. Y xärefe [y] awazı işetelgän här urında yazıla: *yal*, *yul*, *yoqı*, *yükä*, *ay*, *öy*, *uy*, *Yalta* h.b.

1-nçe iskärmä. Y xärefeneñ yazılışın tatarça yäki rusça kirillitsadaǵı **ю, я, ё, е, ы** xärefläre äyteleşe belän çağıştırıp tikşerep bula:

1. Kirillitsada **ю** xärefe belän belderelgän oçraqlar tübändägeçä yazılalar:

a) qalın iceklärneñ başında **yu** xäreflär tezmäse, neçkä iceklärneñ başında **yü** xäreflär tezmäse belän: *yul*, *yuqa*, *qayulı*, *yükä*, *yünsez* h.b.

ä) rus alınmalarında icek urtasındaǵı **ю** xärefe neçkä tartıqtan soñ kilgän [u] awazın beldergängä, latinda **yu** xärefe yazıla: *menyu*, *byuro* h.b.

2. Kirillitsada **я** xärefe belän belderelgän oçraqlar tübändägeçä yazılalar:

a) qalın iceklärneñ başında **ya** xäreflär tezmäse, neçkä iceklärneñ başında **yä** xäreflär tezmäse belän: *yal*, *yaqa*, *cäyä*, *säyähät*; läkin **я** xärefe *i* xärefennän soñ kilsä, [i] awazı [y] ne almaştırı, şuña kürä bu oçraqta

kirillitsadağı **я** xärefe **ә** xärefe belän genä birelä: *ия—iä, ияк—iäk, бия—biä, чия—çiä, Элфия—Älfïä, орфография—orfografiä* h.b.

ä) rus alınmalarında ıcek urtasındağı **я** xärefe neçkä tartıqtan soñ kilgän [a] awazın beldergängä, latında **ya** xäreflär tezmäse yazıla: *Tanya, Valya, tyagaç* h.b.

3. Rus alınmalarında kirillitsada **ѐ** xärefe belän yazıla torğan süzlär, grafik prinsiptan çığıp, tübändägeçä birelälär: *şofyor, pulemyot, samolyot* h.b.

4. Kirillitsadağı **е** xärefe latinitsada **yı** yäki **ye** räweşendä birelä: *ежем — yeget, ел — yıl, läkin е* xärefe *i* dän soñ kilsä, [i] awazı [y] ne almaştırı, şuña kürä bu oçraqta kirillitsadağı **е** xärefe latinitsadağı **e** belän genä birelä: *Әлмиев—Älmiev, Гыйльмиев—Ğilmiev, Нуриев—Nuriev* h.b.

5. Rustan häm rus tele aşa [ы] awazı belän kergän alınmalarda **ы** xärefe urınına latinitsada **ıy** yazıla: *сыр — sıyr, вышка — vıuşka, посылка — posıylka, музыка — muzıyka* h.b.

2-nçe iskärmä. Süz axırındağı [i] awazınıñ çista suzıq tügel, ä diftong bulıp äytelüe ([tiʲ], [eşliʲ]) yazuda çağılış tapmıy: *eşli, ki, ti* h.b. Barı rus alınmalarında oçrıy torğan [iy] quşılmalrı ğına, grafik prinsiptan çığıp, yazuda kürsätelä: *kriteriy, geniy, alyuminiy* h.b.

§ 34. Z xärefe [z] awazı işetelgän här urında yazıla: *zur, taza, tözü, zilzilä, Zöhrä, zavod, fizika* h.b.

§ 35. “'” (apostrof) tamğası tübändäge oçraqlarda yazıla:

a) “hämzä” tartıgın belderü öçen: *ma'may, mäs'ül, mäs'älä, tä'min, tä'sir, Qor'an* h.b.;

ä) rus alınmalarında qalın suzıqlardan soñ kilüçe neçkä tartıqlarnı (kübräk [l']) awazın belderü öçen: *rol', kul'tura, tal'yan, asfal't, Pol'sa, Xar'kov, kon'yak, sekretar'* h.b.

§ 36. Rus alınmalarında kirillitsada **щ** xärefe belän yazıla torğan tartıq awaznı belderü öçen **şç** xäreflär tezmäse yazıla: *şçotka, borşç, Şçerba* h.b.

§ 37. Rus alınmalarında kirillitsada **ц** xärefe belän yazıla torğan tartıq awaznı belderü öçen **süz** başında, **süz** axırında häm tartıq awazlardan soñ **s** xärefe, suzıq awazlar arasında, saf [ts] awazları äytelgängä, **ts** xäreflär tezmäse yazıla: *stansiä, sink, kvars, sirk, pitsa, kirillitsa, pozitsiä, revolyutsiä* h.b.

Ayırım süzlärneñ yazılışı

§ 38. Tatar ädäbi teleneñ töp süzlärendä härwaqıt diärlek singarmonizm saqlana, bu yazuda da çağılış taba, berençe ıcek qalın suzıqlı bulsa, başqalarında da qalın suzıqlarnı belderä torğan xäreflär, berençe ıcek neçkä suzıqlı bulsa, başqalarında da neçkä suzıqlarnı belderä torğan xäreflär yazıla: *başqaruçılarında, imännärebezdä* h.b.

Tübändäge oçraqlar iskärmä bulıp toralar:

a) quşma süzlär: *bilbaw, öçayaq, härwaqıt, berqayçan* h.b.;

ä) *siña, miña* almaşlıqları

b) *-su* quşımçası belän yasalğan qayber süzlär: *zäñğärsu, kölsu, yäşkeltsu* h.b.

§ 39. Ğäräp-farsı alınmaları singarmonizmğa buysınu-buysınmaw yaǵınnan ike törkemgä bölünälär:

a) äyteleşläre dä, yazılışları da singarmonizmğa buysınğan süzlär: *cämäğät, cänübi, citdi, cismi, dini, fänni, ğäräbi, ğilmi, ğäskäri, ğädäti, körsi, qiämät, qädimi, qazıy, mädäni, milli, мәcbüri, мәcüsi, möfti, мәğnäwi, matbuğat, narasıy, nisbi, Näğim, razıy, räsmi, säyäsi, Sälimä, sürät, sıynfıy, şiğər, şiğri, tärbiäwi, täräqqi, tənqidi, täqdim, xäyätı, xıyalıy, xaqıyqıy, xosusıy* h.b.;

ä) singarmonizmğa buysındırılmıyça qabul itelgän häm yazıla torğan süzlär: *adämi, äxlaqi, ädäbiyat, daimi, imtixan, islam, ilahi, ictihat, kitap, qağidä, miladi, matdi, Nizametdin, ruxiät, samimi, Sämiğulla, şağir, şimali, tabiği, tarix, tarixi, tāmam, xanä (aşxanä), xatirä, xisap, waqiğa* h.b.;

b) kirillitsada singarmonizmğa buysındırılmıyça yazılğan süzlärneñ qayberlären xäzerge latinitsada singarmonizmğa buysındırıp yazu täqdim itelä: *sälām, sälāmät, häläk, idärä, yäki* h.b.;

c) ğäräp-farsı sıyfat quşımçası *i* ne, aldağı ike qalın icekkä buysındırıp, *ıy* yazu täqdim itelä: *ıхтыярı—ıxtıyarıy, хайвани—хайванıy, хокукый—хоquıqıy, хакыйкый—хаquıqıy, зобани—zobanıy, зарури—zarurıy, рухани—ruxanıy, кануни—qanunıy, мантыйкый—mantıyqıy, шайтани—şaytanıy* h.b.;

ç) sıyfat quşımçası *i* ber genä qalın icektän soñ saqlana, *ıy* ğa üzgärtelmi: *dahi, matdi, ğadi, icadi, miladi, şimali, fani, farsı, ruxi, äxlaqi, cismani, iqtisadi, ictimaği, islami, dönyawi, сомуму — ğömumi* h.b.;

İskärmä. Qayber ğäräp-farsı sıyfatların äytüne kiläçäktä qalınlaştıru barlıqqa kilsä, bu *i* ne *ıy* belän almaştırıuğa kiterergä mömkin: *ıqtisadi > ıqtıysadıy > ıyqtıysadıy, ıctimaği > ıctıymaği > ıyctıymaği, tabiği > tabıyği, tarixi > tariyxıy*, läkin bügenge köndä bolar singarmonizmğa buysınıp citmägännär, şuñä kürä alarnı qalınaytıp yazu döres bulmıy, orfoepiäne dä bozuğa kiterä.

d) ğäräp-farsıdan kergän isemnärdä dä singarmonizm saqlanğan, saqlanmağan häm ike variantta yazu oçraqları bula:

1. singarmonizm saqlana: *Näşim, Nәşimә, Fәşilә, Basıyr, Sadıyq, Nasıyr, Baqıy* h.b.
2. singarmonizm saqlanmıy: *Xalit, Xalidä, Salix, Talip, Nuriä* h.b.
3. ike variantta yazu: *Nuri—Nuriy, Nәsix—Nasıyx, Nazir—Nәzir, Hadi—Hadiy, Waqif—Waqıyf, Fatıyx—Fatix—Fätix, Nasıyri—Nasıryıy* h.b.

§ 40. Tatarça ay isemnäre dä alınmalardan tora, häm alar tübändägeçä yazılalar: *ğınwar(da), fevral'(dä), mart(ta), aprel(dä), may(da), iyün(dä), iyül(dä), avgust(ta), sentäbr(dä), oktäbr (dä), noyäbr(dä), dekäbr(dä)*.

§ 41. Tatar ädäbi telenä bik küptännän, äyteleşläre nıq üzgärtelep kergän alınmalar şul üzgärgän formalarında yazılalar: *çäyneq, eskäter, eşläpä, garmun, karawat, samawır* h.b.

Quşma süzlärneñ yazılışı

İsemnär

§ 42. Ayırım yazılalar:

İkençe kisäge yalgızlıq iseme bulğan yäki soñınnan tartım quşımçası kilgän quşma isemnär: *Urta Aziä, Kama Tamağı, Balıq Bistäse, Zur Cidegän, Kätük Zarif, Qolğa Asiä, cir ciläge, kügärçen küze, et qaqsı.*

§ 43. Quşılıp yazılalar:

1. Kisäkläre ayırğıç belän ayırılmış mönäsäbätendä kilep, axırında tartım quşımçası bulmağan quşma isemnär: *islesabın, öçayaq, aqşar, könyaq, qaynana, timerayaq, timeryul, tabanbalıq, baqıryılan* h.b.
2. Kisäkläre tāmamlıq mönäsäbätendä bulğan quşma isemnär: *ilbasar, alyapqıç, subülär, başkisär* h.b.
3. Kisäkläre xäbärlek mönäsäbätendä bulğan quşma isemnär: *İştuğan, Kilduraz, könçığış, Xodaybirdin* h.b.
4. Keşe isemnäre, familiälär, quşamatlar: *Bibikamal, Gölcamal, Möxämmätcan, Ğilemxanov, Säyfelmölekeva, Qaraborın, Aqtırnaq, Sötlebikä* h.b.
5. *Avto-, tele-, foto-, elektro-, bio-, agro-, mikro-, stereo-, fono-, neo-, kino-, radio-* h.b. şundıy kisäklär belän kilgän quşma isemnär häm qısqartılma isemnär: *avtoeçergeç, radiotügäräk, stereoköçäytkeç, polituqu* h.b.

§ 44. Sızıqça (defis) aşa yazılalar:

1. Kisäkläre mäğnä yağınnan tezülä bāyläneştä bulğan quşma süzlär: *ata-baba, kerem-çığım, çäy-şikär, küz-qolaq, köç-xäl* h.b.
2. Qatlawlı familiälär: *Luiza Batır-Bolğarıy, F.Säyfi-Qazanlı, Sen-Simon, Don-Juan* h.b.
3. Qatlawlı ülçäm berämlekläre: *kilovatt-säğät, tonna-kilo-metr* h.b.
4. İke xalıq isemennän yasalğan süzlär: *mordva-erzä, çeçen-inguş, fin-uğır, karel-fin* h.b.
5. Qayber quşma geografik atamalar: *Nyu-York, Çerki-Kilduraz, İj-Bubıy, Sarsaz-Bagraj* h.b.
6. Termin öçen alınğan şartlı bilge yäki qısqartılma süzlärdän soñ kilgän sıfırlar: *T-40, DT-54, VAZ-2109, Pentium-III* h.b.

Sıyfatlar

§ 45. Quşılıp yazılalar:

1. İke nigez sıfat bergä kilep, ber tös belderüçe quşma sıfatlar: *qaraqızıl, aqsılsarı, qarazäñgär* h.b.
2. İrekle süz tezmälärenän nindi dä bulsa quşımça yärdämendä yasalğan quşma sıfatlar: *xälitkeç, eçpoşırğıç, üzsüzle, häryaqlı, qotoçqıç, berqatlı, ikeyözle* h.b.
3. -ara komponentı belän yasalğan quşma sıfatlar: *xalıqara, awılara, mäktäbara, vuzara* h.b.

§ 46. Sızıqça (defis) aşá yazılalar:

1. İke (yä öç) sıfat yäki räweş tezüle bāylāneštā bergä kilep, törle-törle tös yäki bilgene beldergān quşma sıfatlar: *aqlı-qaralı, qarlı-yañğırılı, yäşelle-zäñgärle, ğäräpçä-tatarçar-rusça alınmalar süzlege* h.b.
2. Ber ük isemne qabatlap yasalğan quşma sıfatlar: *utraw-utraw, buy-buy, törkem-törkem* h.b.
3. Tezüle bāylāneş nigezendä ike fiğel forması bergä kilep yasalğan quşma sıfatlar: *kilde-kitte, kürgän-belgän, betmäs-tökänmäs* h.b.

Sannar

§ 47. Unnan zurraq sannar häm waqlanma sannar ayırım yazılalar: *un ber, un ike, un siges, un tuğız, yegerme ber, utız biş, biş yöz altmış altı, unnan öç, yöz meñnän ber* h.b.

§ 48. Çama sannarı häm qatlawlı bülem sannarı sızıqça aşá yazılalar: *öç-dürt malay, unbiş-yegerme kön, bişär-bişär* h.b.

Fiğellär

§ 49. Xäl fiğel belän yärdämçe fiğeldän torğan, isem belän yärdämçe fiğeldän torğan quşma fiğellär ayırım yazılalar: *yazıp birü, qarap çıġu, söyli toru, xäl qılu, pır tuzu, möräcäğät itü* h.b.

§ 50. Ber ük mäğnäle yäki qapma-qarşı mäğnäle süzlärne qabatlaw räweşendä yasalğan fiğel formaları sızıqça aşá yazılalar: *ala-ala, cırılıy-cırılıy, bara-qayta, kiep-salıp* h.b.

Räweşlär

§ 51. Ayırğıç mönäsäbatendäge ike süz bergä kilep yasalğan häm -ber, -qay, -här süzläre belän kilgān quşma räweşlär quşılıp yazılalar: *yalanbaş, yalanqul, yalanayaq, ayırmaçıq, yañabaştan, beraz, berniqädär, qaywaqıt, qayçaq, beryulı, bertuqtawsız, härwaqıt, härxäldä, häryaqlap* h.b.

§ 52. Tezüle bāylāneş nigezendä ike süz forması bergä kilep yasalğan quşma yäki qabatlawlı räweşlär sızıqça aşá yazılalar: *irtä-kiç, köpä-köndez, waqıt-waqıt, yazın-közen, ara-tirä, ikelätä-öçlätä, bergä-bergä* h.b.

Almaşıqlar

§ 53. *Qay-, hiç-, här-, ber-* süzläre belän kilgän quşma almaşlıqlar quşılıp yazılalar: *qayber, qayberäw, hiçber, hiçqayda, hiçnindi, härni, härkem, härnärsä, berqaya, berkem, berni, berniçek, bernärsä* h.b.

§ 54. Tezülä bälänüş nigezendä ike süz forması bergä kilep yasalğan quşma yäki qabatlawlı almaşlıqlar sızıqça aşā yazılalar: *ul-bu, alay-bolay, tegese-monısı, andıy-mondiy, tegendä-monda, tege-bu, anı-moni* h.b.

İmliqlar häm iärtemnär

§ 55. Quşma häm qabatlawlı imliqlar, awaz häm obraz iärtemnäre sızıqça aşā yazılalar: *pes-pes, ax-wax, ay-way, hop-hop, haw-haw, waw-waw, çelter-çelter, şart-şort, cilfer-cilfer, celt-celt, pırx-pırx, pux-pux, ğolt-ğolt* h.b.

Quşımçalar häm kisäkçälär yazılışı

§ 56. Tatar telendä süzlärgä quşımçalar yalğanunıñ urtaq zakonı bar: ğädättä, äğär süz suzıq awazğa tāmamlansa, añā tartıqtan başlanğan quşımça, tartıqqa tāmamlansa, añā suzıqtan başlanğan quşımça yalğana. Äğär quşımçanıñ andıy variantları bulmasa, suzıqqa häm yañğırāw tartıqlarğa tāmamlanğan süzlärgä — yañğırāw tartıqtan başlanğan quşımça, sañğırāw tartıqlarğa tāmamlanğan süzlärgä sañğırāw tartıqtan başlanğan quşımça yalğana. Bu zakonçalıqlar yazuda da çağılış taba: *at-ım, alma-m, bar-am, uqı-ym, bülmä-dä, küz-dä, et-tä, zavod-ta* h.b.

§ 57. Süzlärgä qalın häm neçkä quşımçalar yalğanunıñ üz zakonçalıqları bar. Tübändäge oçraqlarda neçkä quşımçalar yalğana:

a) tamırındağı suzıqları neçkä bulğan yäki soñğı kisäge neçkä tamırdan torğan töp süzlärgä: *göllärgä, keşelärebezä, başkisärlärne, fototügäräktä, radioelemtägä* h.b.;

ä) tamırı yäki soñğı icege neçkä bulğan ğäräp-farsı alınmalarına: *qäğäzdä, kitapxanädä, qäbäxätlege, qäğidäsenä* h.b.;

İskärmä. Azaqtan aldağı icektä [a] suzığı, soñğı icektä [i] suzığı bulğan süzlärgä ğädättä qalın quşımça yalğana: *bahadırlarğa, tarixta, Salıxqa, Taliplär, magazinda* h.b.

b) neçkä tartıqlarğa ([l'], [r'], [n'] h.b) häm *-iä, -ie* quşımçalarına tāmamlanğan, yäki soñğı ike-öç icege [i], [e] suzıqları belän tözelgän rus alınmalarına: *rul'dä, pristan'dä, oktäbrendä, politsiädä, predpriätiese, nemeslärne, Berlindä, kreplennän* h.b.

Neçkä tartıqlarğa tāmamlanğan süzlärgä tartıq awazdan başlanğan quşımça yalğansa, apostrof saqlana, suzıq awazdan başlanğan neçkä quşımça yalğansa, apostrof quyılmıy: *rol'dä, rolendä* h.b.

§ 58. Tübändäge oçraqlarda qalın quşımçalar yalğana:

a) tamırındağı suzıqları qalın bulğan yäki soñğı kisäge qalın tamırdan torğan töp süzlärgä: *balalarıbızda, tırıştılar, oçayaqni, könyaqta* h.b.;

ä) tamırı yäki soñğı icege qalın bulğan, yäisä [q], [ğ] tartıqlarına tāmamlanğan, yäki soñğı icegendä [i] bulıp ta, anıñ aldındağı icektä qalın suzıq kilğan ğäräp-farsı alınmalarına: *ğazaplana, kitaplarımızda, imtixanda, Xalıqnı, tarixqa, Talipta* h.b.;

b) qalın äyteleşle rus alınmalarına: *bankka, syezda, magazinnan, obyektqa* h.b.

İskärmä. [k], [g] tartıqlarına tāmamlanğan rus alınmalarına yünäleş kileşendä -qa quşımçası tügel, ä -ka quşımçası yalğana: *frakka, krugka, tankka, şlakka* h.b.

§ 59. *B, g, d, v* xäreflärenä tāmamlanğan rus hām ğäräp-farsı alınmalarına, bu xäreflär süz axırında sañğırawlaşqanlıqtan, sañğıraw tartıqlarğa başlanğan quşımçalar yalğana: *mitingta, otryadta, kubqa, infinitivta, Aşxabadqa* h.b.

§ 60. İnfinitiv tören yasawçı quşımçalarınñ qaysısı yalğanu tübändäge qağidälär buyınça bilgelänä:

1. Tartıq awazlarğa tāmamlanuçı ike hām kübicekle fiğel nigezlärenä härwaqıt -ırğa/-ergä quşımçaları yalğana: *uqıtırğa, çığarırğa, söyläşergä, peşerergä* h.b.

2. Suzıq awazlarğa tāmamlanuçı ike hām kübicekle fiğel nigezlärenä härwaqıt -rğa/-rgä quşımçaları yalğana: *aşarğa, arırğa, kimergä* h.b.

3. *r, l* tartıqlarına, yäki ike yänäşä tartıqqa tāmamlanğan bericekle fiğel nigezlärenä -ırğa/-ergä quşımçası, qalğan oçraqlarda arğa/-ärgä quşımçası yalğana: *barırğa, alırğa, salırğa, kilergä, tartırğa, iltergä, qaytırğa; totarğa, kisärgä, buarğa, kiärgä* h.b.

§ 61. Küplek quşımçaları borın tartıqlarınñ soñ -nar, -när, qalğan oçraqlarda -lar, -lär formasında yazıla: *tomnar, könnär, almalar, bülmälär, atlar, göllär* h.b.

§ 62. Tatar telendä süz azağında ike tartıq yänäşä kilä almağanğa, şähär isemnärenä -sk quşımçası -ski dip äytelä, bu yazuda da çağılış taba. Andıy süzlärgä qalın quşımçalar yalğana: *Tomski-Tomskiğa, Leninogorski-Leninogorskida* h.b.

§ 63. Rus telendä -ный quşımçası belän äytelä torğan sıyfatlar tatar telendä ul quşımçadan başqaullanılalar: *burjuaz, traditsion, elementar* h.b.

§ 64. Rus telendä -чекуй quşımçası belän äytelä torğan sıyfatlar tatar telendä ul quşımça urınına -k quşımçası quyıp äytelälär: *практик, капиталистик, школистик* h.b.

§ 65. Rus telennän kergän alınma süzneñ axırında ike tartıq bulıp, soñğı tartıq awaz bu süzgä yalğana torğan quşımçanıñ başındağı tartıq belän ber törle bulsa, älege qabatlana torğan tartıqlarnıñ berse genä yazıla: *artist-ta > artista, poyezd-dan > poyezdan, klass-sız > klassız, metall-lı > metallı, gramm-mı > grammi* h.b.

§ 66. Tatar familiälärenen nigeze [a], [ä] awazlarına tāmamlansa, nigezdäge bu awazlar töşep qala, hām -in, -ina quşımçaları yalğana; nigez [i], [y], [c], [ş] awazlarına tāmamlansa, yäki soñğı icegendä neçkä suzıq bulsa, -ev, -eva; [i] awazına tāmamlansa -ev, -eva, qalğan oçraqlarda -ov, -ova quşımçaları yalğana: *Safa — Safin, Safina, Xämzä — Xämzin, Xämzina, Ğalimulla — Ğalimullin, Ğalimullina, Wäli — Wäliev, Wälieva, Gäräy — Gäräyev, Gäräyeva, Minhac — Minhacev, Minhaceva, Yuldaş — Yuldaşev, Yuldaşeva, Bulat — Bulatov, Bulatova, Talip — Talipov, Talipova* h.b.

İskärmä. Moña qädär törleçä yazılıp yörtelgän familiälär iäseneñ räsmi dokumentlarında terkälgän traditsion formada yazılalar: *Abdullin — Ğabdullin, Alief — Ğälief, Niğmätullin — Niğmätullof, Safin — Safinof* h.b.

§ 67. Süzlärneñ berençe xäreflärennän yasalğan qısartılma süzlärgä qalın quşımça yalğana. Quşımçanıñ suzıqqa yäki tartıqqa, yañğırav yäki sañğırav tartıqqa başlanuı qısartılma süzneñ nindi awazğa tāmamlanuına bāyle bula. Bu quşımça süzgä quşılıp yazıla: *vuzda, TRnñ, QDPUda, ADPIñ* h.b.

§ 68. Quş cāyā eçendäge süzgä yäki ayırım xärefkā quşımça quş cāyā yabılğannan soñ yalğana: “*Şähri Qazan*”da eşli, *X “a”nñ uquçıları* h.b.

§ 69. Rus häm başqa küp tellärneñ orfografiäsenä yaqınaytu maqsatınnan, kirillitsadağı elekke yazıwızdan ayırmalı bularaq, ğäräp sıfırlarına, minut, sekund, gradus, protsent bilgelärenä, törle qısartılmalarğa, termin öçen alıngan şartlı bilgelärgä, quşımçalar yalğanganda, suzıqça quyıla. Quşımçanıñ qalın yäki neçkā bulı soñğı sıfır yäki bilgeneñ äyteleşenä bāyle bula: *15-e, 20-se, 9-ı, 5-är, 7-şär, 40%-lı, 40°-tan tübän, 10-innan 15-enä qädär, awırılığı 5 t.-dan artıq, 100 ga.-lıq cir* h.b.

İskärmä. Tärtip sanı yasawçı quşımçalar ike genä formada (*-nçı, -nçe*) yazılalar: *2-nçe, 6-nçı, 8-nçe, 60-nçı* h.b.

§ 70. Rim sıfırlarınnan soñ quşımça da yazılmıy, suzıqça da quyılmıy: *VII klass, XXI ğasır, LVIII bülek* h.b.

§ 71. Üzennän soñ kilgän sıyfāt yäki räweşneñ berençe awazların qabatlaw yulı belän yasalğan kisäkçälär suzıqça aşa yazılalar: *tup-turı, töp-töz, yap-yaqtı, köpä-köndez, zäp-zäñgär, sap-sarı* h.b.

§ 72. Üzennän soñ kilgän sıyfāt yäki räweş belän awaz urtaqlıqları bulmağan kisäkçälär ayırım yazılalar: *toma suqır, cete zäñgär, iñ yäş, çem qara* h.b.

§ 73. Üze bāylängän süzdän soñ kilgän *ğina, genä, qına, kenä, uq, ük, da, dä, ta, tä, la, lä, labasa, läbasa, bit, iç, ikän, mikän, ni, ällä* kisäkçäläre ayırım yazılalar: *zur ğina, tiz genä, waq qına, şäp kenä, alğaç uq, sizgäç ük, alsa da, birsä dä, bar labasa, kürde läbasa, yuq bit, bar iç, bara ikän, aldı mikän, yaratsa ni, şul mällä* h.b.

İskärmä. Töp süz belän beregep, yaña ber töşençä añlatqanda, *berük, tizük, bäläkäçkenäm, qarlığaçqayğınam, ättägenäse* kebek süzlärdä *uq, ük, ğina, genä, qına, kenä* kisäkçäläre quşılıp yazılalar.

§ 74. Üze bāylängän süzdän soñ kilgän *sana, sänä, çı, çe, mı, me, mını, meni, dır, der, tır, ter* kisäkçäläre quşılıp yazılalar: *alsana, birsänä, barçı, kürçe, taptıñmı, küräme, yazdıñmini, bizdeñmeni, şulaydır, söylider, waqtır, şäpter* h.b.

İskärmä. *da, dä, ta, tä* kisäkçälärennän soñ kilgän *mı, me, mını, meni* kisäkçäläre ayırım yazılalar: *aldı da mını, birdeñ dä meni, taptı da mı, ütte dä me* h.b.

Baş xäreflär yazılışı

§ 75. Möstäqil cömlä başındağı häm şiger yulı başındağı teläsä nindi süz, şulay uq yalğızaq isemnär baş xäreftän başlanalar. Yalğızaq isemnär bik küp törle bula, alarda törleçä yazılışlar küzätelä, şuña kürä ul törlärne ayırıp kürsätü sorala.

§ 76. Keşe iseme, ätiseneñ iseme, familiäse, aña birelgän quşamatlar baş xäref belän başlana: *Rail Xälil ulı Sälimev, Älfä Şäwkät qızı Mötälipova, Tufan, Naturalist Ärkäşä* h.b.

Şul könnän başlap anı Tabaq Kamalı dip yörtä başlıylar (M.Mähdiev).

1-nçe iskärmä. İke süzdän torğan isem häm familiälärneñ här süze baş xäref belän yazıla, aralarına sızıqça quyıla: *Fatix Säyfi-Qazanlı, Jolio-Kyuri, Nemiroviç-Dançenko* h.b.

2-nçe iskärmä. Otçestvolar yanında kilä torğan *ulı, qızı* süzläre yul xärefe belän häm ayırım yazıla: *Färit Cämil ulı, Xädiçä Şakir qızı* h.b.

3-nçe iskärmä. Ğäräp häm farsı telennän kergän yalğızlıq isemnärendä (läkin familiä häm psevdonimnarda tügel) artıklär häm süz başındağı törle quşımçalar quşılıp häm baş xäref belän yazıla: *Älfärit, Äbelxaris, Nurğali, Älbolğari* h.b.

4-nçe iskärmä. Çit tellärdän rus tele aşa kergän isemnärdä baş xäreflärgrafik prinsiptan çığıp yazılalar: *Leonardo da Vinçi, d'Artanyan, Boduen de Kurtene, Lyudvig van Betxoven, fon der Braun; Makdonal'ds, Lafonten, Vankuver; Sen-Simon, San-Martin, Ter-Ovanesyan, Melik-Burayef, Çjan Li, Sin Szyan; To Kon San, Xo Şi Min, Ngu Kode Mung* h.b.

5-nçe iskärmä. Wazıyfa, titul, dәрäcä h.b. isemnäre yul xärefe belän yazıla: *prezident, spiker, ministr, atqazanğan mädäniät xezmätkäre, filologıä fännäre doktori, professor, akademik, korol', şah, xan, patşa, bäk, TR mäğärif ministrı* h.b.

6-nçı iskärmä. Rossiädäge häm Tatarstandağı iñ yuğarı wazıyfa atamaları häm xörmätle isemnär, yalğızlıq isemgä äylänep, baş xäref belän yazılalar: *Rossiä Prezidenti, Tatarstan Respublikası Prezidenti, Tatarstan Respublikası Däwlät Sovetı Räise, Rossiä Federatsiäseniñ General' Prokurorı, Millätlär Sovetı Räise, Rossiä Geroyı* h.b.

§ 77. Kileşüldä häm başqa törle dokumentlarda qullanılğan şartlı yalğızlıq isemnäre baş xäref belän yazıla: *Kileşüçe Yaqlar* (xalıqara kileşüldä), *Avtor, Zakazçı, Nəşriät* (avtor belän tözelgän kileşüldä) h.b.

Räsmi xatlarda häm eş qäğäzlärendä berlek sanındağı keşegä xörmät belän äytelgän *Sez* süze dä baş xäref belän yazıla: *Bez Sezne ixlas küñeldän qotlıybız häm Sezgä üzebezneñ olı xörmätebezne belderäbez.*

§ 78. Xaywan, qoş-qort quşamatları baş xäref belän yazıla: *Aqtüş, Qarabay, Çuarbay, Miyawbikä, Aqtäpi* h.b.

§ 79. Mäsällärdä, äkiätlärdä häm başqa ädäbi äsärlärdä kümäklek iseme belän birelgän personaj isemnäre, yalğızlıq isemgä äylänep, baş xäref belän yazıla: *Şunnan Arslan Tölkegä Bürene çağırırğa quştı, Büre kilmäde. Arslanniñ Büregä bik açuı çıqtı.* (Äkiät).

§ 80. Geografik häm astronomik atamalar, törle toponimnar (däwlät, şähär, awıl, yılğa, taw, kül, diñgez, uram, mäydan, yoldız, planeta isemnäre h.b.) baş xäref belän yazıla. Äğär alar ayırım yäki sızıqça aşa yazıla torğan berniçä süzdän tözelgän bulsalar, andağı tör belderü öçen turı

mäğnäsendä qullanılğan süzlär — yul xärefe belän, qalğan kisäklär baş xäref belän yazılalar: *Aziä, Çulman, Tatarstan, Amerika Quşma Ştatları, Alabuğa, Aznaqay, Azatlıq mäydanı, Xälil Äbcälilev uramı, Apas rayonu, Däweş awılı, Qız tawı, Kreml* (küməklek iseme bulğanda *kreml* süze yul xärefe belän yazıla: *Mäskäwdä, Qazanda h.b. şahärlärdä kreml bar.*), *Cidegän yoldız, Çulpan yoldız, Saturn, Merkuriy h.b.*

Ägär toponim yäki astronomiä ataması eçenä üzeneñ töp leksik mäğnäsen yuğaltqan tör belderüçe süz kersä, ul da baş xäref belän yazıla: *Kama Alanı, Tatar Sarsazı, Yuğarı Tegermänlek, Tatar Buğazı, Yaña Zelandiä, Kiek Kaz Yulı* (yoldızlığı) h.b.

Respublikalarınñ häm дәwlätlärneñ räsmi isemnärendäge här süz baş xäref belän yazıla: *Tatarstan Respublikası, Rossiä Federatsiäse, Qıtay Xalıq Respublikası, Fransiä Respublikası* h.b.

Ölkä, kray, milli okrug häm rayon isemnärendä, дәwlätlärneñ obrazlı atamalarında berençe süz genä baş xäref belän yazıla: *Volgograd ölkäse, Nenes milli okrugı, Altay krayı, Aqtanış rayonu, Qoyaş çığışı ile* (Yaponiä) h.b.

Dönya yaqların belderüçe süzlär, territoriä iseme bularaq qullanılğanda, baş xäref belän yazıla: *Könbatış illäre, Yıraq Könçığış şahärläre, Könbatış Seber tatarları, Tönyaq xalıqları* h.b.

1-nçe iskärmä. Planeta isemnäre mäğnäsendä qullanılğanda *Qoyaş, Cır, Ay* süzläre dä baş xäref belän yazılalar: *Bu xezmättä Qoyaş tiräsendä äylänüçe bik küp planetalar, şul isäptän Cır häm anıñ yuldaşı Ay turında qızıqlı ğına materiallar tuplanğan.*

2-nçe iskärmä. Çit teldäge toponimnar häm geografik atamalar aldında kilgän yärdämlek süzlär, bu geografik atamalar eçenä kergän tör belderüçe süzlär baş xäref belän häm sızıqça aşa yazılalar: *La-Manş, Los-Anjelos, De-Kastri, Las-Vegas Rio-Grande, Amu-Därya, Sarı-Çelek, İssiğ-Kül* h.b. Urtada kilgän yärdämlek süzlär yul xärefe belän yazıla: *Rio-Bravo-del-Norte, Rio-de-Janeyro* h.b.

§ 81. Möhim tarixi waqığa yäki tarixi çor, tarixi dokument, säñgät häm ädäbiyat äsäre, zur bäyräm isemnäreneñ berençe süze (berençe süz urınında sıfır bulsa, şunnan soñğı süz) häm alar eçenä kergän yalğızlıq isemnäre baş xäref belän yazıla: *Berençe bötendönya suğışı, Xalıqara konvensiä, 8-nçe Mart, 1-nçe May, Yaña yıl, Uqıtuçılar köne, Gäyet, Ramazan, Täşriğ könnäre, Qäder kiçe, Qor'än Kärım* h.b. *Böyek Watan suğışı* tezmäsendä berençe ike süz baş xäref belän yazıla.

İskärmä. Yalğızlıq iseme buludan çıqqan çor, waqığa isemnäre, xalıq bäyrämnäre, kön, ay isemnäre yul xärefe belän yazıla: *feodalizm çorı, fransuz burjuaz revolyutsiäse, berençe rus revolyutsiäse, rus-yapon suğışı, narduğan, saban tuyı, şimbä, mart* h.b.

§ 82. Orden häm medal' isemnäreneñ *orden, medal'*, *däräcä* süzlärennän başqa här komponentı baş xäref belän yazıla: *Qızıl Yoldız ordenı, Altın Yoldız medale, Ana Danı ordenı* h.b.

§ 83. Xökümät, profsoyuz yuğarı ücrejdenieläre, qayber xalıqara oyışmalarınıñ yärdämleklärdän häm cäyä eçendä torğan süzlärdän başqa härber süze baş xäref belän yazıla: *Rossiä Federatsiäse Däwlät Duması, Tatarstan Respublikası Däwlät Soveti, Tatarstan Respublikası Yuğarı Sudı, Berläşkän Millätlär Oyışması, Qızıl Xaç häm Qızıl Yarım Ay Cämğiäte, Rossiä Telegraf agentlığı* h.b.

§ 84. Cirle organnar, yuğarı uqu yortları, fân hâmi mädäniät uçrejdenieläre, promıışlennost' hâmi säwdä oyışmalarınıñ h.b. tulı räsmi atamalarında yalğızlıq iseme bulıp kilgân yâki yalğızlıq iseme bulğan süzlär baş xäref belän yazıla: *Rossia Liberal' demokratik partiäse, Qazan şähär Soveti, Alabuğa şähär Soveti başqarma komiteti, Däweş awılı cirle üzidärä Soveti, Ğ.İbrahimov isemendäge Tel, ädäbiyat hâmi sängät instituti, Qazan дәwlät universiteti, Alabuğa дәwlät pedagogika instituti, Musa Cälil isemendäge Tatar дәwlät akademiä opera hâmi balet teatri, Ğ.Kamal isemendäge Tatar дәwlät akademiä teatri.*

§ 85. Orden, medal', znaçok, ädäbi äsär, jurnal, gazet, uçrejdenie, predpriätie h.b. quş cäyä eçenä alınğan isemnärenä berençe süz hâmi alardığı yalğızlıq isemnär baş xäref belän yazıla: *"Xezmättäge batırılıq öçen" medale, "Şähri Qazan" (gazet), "Qazan utları" (jurnal), "Keşe kitä, cırı qala" (roman), "Ğasırlar hâmi minutlar" (poema), "Äldermeştän Älmändär" (pyesa).*

Äğär ädäbi äsärneñ iseme ike atamadan tözelgân bulsa, ikençe kisäge dä baş xäref belän yazıla: *"Peçän bazarı, yaxud Yaña Kisekbaş".*

İskärmä. Räsmi xäbärlärdä yâki dokumentlarda wazıyfa atamaların, xezmät isemnären h.b. baş yâki yul xärefe belän yazu vedomstvolarnıñ maxsus kürsätmäläre buyınça bilgelänä. Ayırım stilistik maqsatlardan çığıp, kümäklek isemnär dä baş xäref belän yazılırğa mömkin: *Päyğämbär, Färeştä, Watan, Tuğan cir, Keşe* h.b.

Qısartılma süzlär yazılışı

§ 86. Qısartılma quşma süzlärneñ barlıq törläre dä quşılıp yazıla. Qısartılma quşma süzdäge här kisäk hâmi abbreviaturadağı här xäref tulı süzneñ üzendä niçek bulsa, şulay alınıp yazıla: *prombaza (promıışlennost' bazası), TRT (Tatarstan radio-televideniäse).*

§ 87. Yul xäref belän genä yazılalar:

1. Kümäklek isemne beldergân qısartılma süzlär: *dramtügäräk, univermag, teletayp* h.b.
2. Kümäklek isemne beldergân abbreviaturalarnıñ awazlar äyteleşe buyınça (xäref äyteleşe buyınça tügel) uqıla torğannarı: *gorono, vuz* h.b.

§ 88. Baş xäref belän genä yazılalar:

1. Yalğızlıq isemnären (uçrejdenie yâki oyışma isemnären) belderüçe qısartılma quşma süzlär: *Tatpotrebsoyuz, Kazjilstroy* h.b.
2. Xäref iseme buyınça uqıla torğan abbreviaturalarnıñ barısı da: *RF (Rossia Federatsiäse), TR (Tatarstan Respublikası), RTS (remont-texnika stansiäse)* h.b.
3. Awazlar äyteleşe buyınça uqıla torğan abbreviaturalarnıñ:
 - a) berençe genä süze bulsa da baş xäref belän yazıla torğan isemnärdän (uçrejdenie yâki oyışma isemnärennän) qısartılıp yasalgannarı: *QDU (Qazan дәwlät universiteti), YuXİDİ (yul xäräkäte iminlege дәwlät inspeksiäse)* h.b.
 - b) yalğızlıq isemnären belderä torğannarı: *BMO (Berläşkän Millätlär Oyışması), YuNESKO, MXAT* h.b.

4. Ber öleşendä xäreflärneñ isemnäre, ikençe öleşendä awazları buyınça uqla torğan abbreviaturalar: *TDAT* (*Tatar дәwlät akademiä teatri*), *BDU* (*Başqort дәwlät universiteti*), *BĞÄ* (*Berläşkän Ğäräp Ämirlekläre*) h.b.

§ 89. Berençe öleşe süz kisägenñän, ikençe öleşe süzlärneñ baş xäreflärenñän qısquartıp yasalğan yalğızlıq isemnärenä süz kisägeneñ berençe awazı ğına baş xäref belän yazıla: *KamGES* (*Kama gidroelektrostansiäse*), *ALAZ* (*Alabuğa avtomobil zavodı*) *KamAZ* (*Kama avtomobil zavodı*) h.b.

§ 90. Şartlı grafik qısquartılmalar, xäref abbreviaturalarınñan ayırmalı bularaq, härwaqıt tulısınça uqılalar häm barı tik yazuda ğına qısquartılalar. Grafik qısquartılmalar (törle ülçämnärne belderüçe standart qısquartılmalarınñan başqaları) qısquartılğan cirenä noqta quyıp yazılalar. Alarnıñ baş yäki yul xärefe belän yazıluları, şulay uq sızıqça quyılı bu qısquartılma beldergän atamanıñ tulı yazılışına bäylängän: *k.-kç.* (*könyaq-könçığış*), *Q.-Ç. y.* (*Qazan-Çallı yulı*) h.b.

§ 91. Mäğnäläre bernindi añlatularsız da añlaşıla torğan häm, ğädättä, fänni-publitsistik stildä qullanıla torğan (mäktäp däresleklärändä, bigräk tä başlanğıç sıynıf däresleklärändä alarnı qullanu mäxqül tügel) grafik qısquartılmalar yul xärefläre belän tübändägeçä yazılalar: *h.b.* (*häm başqalar*), *h.ş.o.* (*häm şuña oxşaşlılar*), *q.* (*qara*), *çağışt.* (*çağıştır*), *mäs.* (*mäsälän*), *ğ.* (*ğasır*), *t.* (*tom*), *y.st.* (*yaña stil*), *i.st.* (*iske stil*), *y.e.* (*yaña era*), *ş.* (*şähär*), *ur.* (*uram*), *y.* (*yıl*), *k.* (*kül*), *u.* (*utraw*), *gr.* (*grajdanin*), *akad.* (*akademik*), *prof.* (*professor*), *kürs. xez.* (*kürsätelgän xezmät*), *b.* (*bit*), *ism.* (*isemendäge*), *t.y.* (*timeryul*) h.b.

Äğär süz suzıq awazdan başlanmasa, anı suzıq awazdan soñ qısquartırğa yaramıy: *waql.* (*waqlanma*), läkin *wa.* yäki *waqla.* tügel.

Äğär süzdä ike bertörle tartıq yänäşä kilsä, qısquartu berençe tartıqtan soñ yasala: *gram. xata* (*grammatik xata*). İke yäki berniçä törle tartıq yänäşä kilgändä, qısquartu soñğı tartıqtan soñ yasala: *otl.* (*otlıçnik*), *atq.* (*atqazanğan*), läkin *ot.* yäki *at.* tügel.

Kön isemnärenä suzıq awaz xäreflärenñän başqa ğına qısquartu da mömkin: *dşm.* (*düşämbe*), *sşm.* (*sişämbe*), *çrş.* (*çarşämbe*), *pnc.* (*pänçeşämbe*), *cmğ.* (*comğa*), *şmb.* (*şimbä*), *yqş.* (*yäkşämbe*).

İke genä xärefle süzlär qısquartılmıylar.

Süz kisäklären yuldan yulğa küçerü

§ 92. Yazu protsessında ber yulğa sıyıp betmägän süz ikençe yulğa iceklärgä bülengän urınnan küçerelä, yul azağında sızıqça quyıla: *ba- la- lar*, *üt- kä- rü- çän- lek*, *kom- pyu- ter* h.b.

§ 93. Ber awazdan ğına torğan iceklär, süzneñ icek taşkil itmägän kisäkläre yul azağında da qaldırılmıy, ikençe yulğa da küçerelä almıy: *a- tu*, *atu- ı*, *ä- nise*, *kaka- o*, *noyä- br*, *qarlığ- aç*, *stand- art* kebek küçerülär yaramıy.

İskärmä. Kompyuter bik kiñ qullanıla başlağaç, 92 häm 93-nçe paragraflardagı qağıdä, qayber tellärdäge kebek, bozılırğa da mömkin.

§ 94. Ber icekle süzlär yuldan yulğa küçerelä almıylar: *Mkrtçyan*, *Bratsk*, *smotr*, *front* kebek süzlärne berniçek küçerep bulmıy.

§ 95. Apostrof buğaz tartıgın (hämzäne) beldergän oçraqlarda, ıcekneñ başında yäki azağında kilüenä qarap, yul azağında da qalırğa mömkin, yul başında da kilä ala: *ma' - may, tä' - sir, tä' - min, Qor- 'än, mäs- 'älä, mäs- 'ül* h.b. Qalğan oçraqlarda ul üze bäylängän xäref yanında qala: *kul' - tura, medal' - on* h.b.

§ 96. Törle süz kisäklärennän tözelgän qısqartılma süzlär häm qayber quşma süzlär, mäğnä butalçıqlığı kilep çıqmasın öçen, yuldan yulğa şul kisäklär arasınan küçerelä: *prof- org, Körd- stan, qot- oçqıç (qo- toçqıç tügel)*.

§ 97. Süz eçendä öç tartıq yänäşä kilsä (ıke tartıqqa tāmamlangan süzlärgä tartıqqa başlangan quşımça yalğanğanda), öç tartıqnıñ ıkeşe yul azağında qala: *qart- laç, başqort- lar, klass- taş, metall- nıñ, kilogramm- da (klas- taş, metal- lıñ tügel)*.

Metalli, grammı, klassı kebek tartım quşımçası alğan süzlärdä, [ı] awazı tartım quşımçasın beldergändä, *-lı, -mı* ıekläre ıkençe yulğa küçmı, yäğni *metal- lı, gram- mı* itep küçerep bulmıy. Barı [ı] sıyfat yasağıç quşımça yäki soraw kisäkçäse eçenä kersä genä, ul ıcek yuldan yulğa küçerelä ala: *metal- lı sostav, bu un kilogram- mı?* Älege süzlärdä [ı]-dan soñ tartıq awaz kilsä, yuldan yulğa küçü çige ıkelätelgän tartıqlar arasında bula ala: *metal- lın, metal- lıbız, klas- sınıñ, gram- mın* h.b.

§ 98. Abbreviaturalar, familiädäge initsiallar, sıfırlarğa yalğanğan quşımçalar, sıfırlardan soñ kilgän qısqartılmalar häm tamğalar, şartlı grafik qısqartılmalarınñ kisäkläre, tınış bilgeläre ber yuldan ıkençe yulğa küçerelä almıy. Yäğni *YXİ- Dİ, R.A.- Wäliev, 15- nçe, XIX- ğ., 40- %, h.- b.* räweşendäge küçerülär döres tügel.

1-nçe iskärmä. Qısqartılma süzlärgä yalğanğan quşımçalar yuldan yulğa küçä ala: *ORT- da, ÖPBBİ- nıñ (Özlekcez pedagogik belem birü institutınıñ)* h.b.

2-nçe iskärmä. Açılğan cäyäne yäki quş cäyäne yul azağında qaldırırğa yaramıy. Yabılğan cäyäne yäki quş cäyäne üzen genä ıkençe yulğa küçerep quyarğa yaramıy.

Faydalanılğan ädäbiyat

1. Иванова В.Ф. Современный русский язык. Графика и орфография. М., 1976.—288 с.
2. Ганиев Ф.а. Формы инфинитива и их правописание // Языковые уровни и их взаимодействие.—Казань, 1990.—С. 134—139.
3. Курбатов Х.Р. Татар теленең алфавит һәм орфография тарихы. Казан, 1999.
4. Мифтахов Б.М. Татар теле орфографиясенең һәм пунктуациясенең кыен очраклары.—Казан, 1970.
5. Орфографии тюркских литературных языков СССР.—М.: “Наука”, 1973.—302 с.
6. Татар грамматикасы.—I том.—Мәскәү: “инсан”, 1998.—510 б.
7. Татар теленең орфографик сүзlege. — Казан, 1983.—279 б.
8. Татар әдәби теленең алфавиты һәм орфографиясе.—Казан, 1958.—27 б.
9. Tatar ädäbi teleneñ orfografiä qagidäläre.—Qazan, 1936.—40 в.
10. Татар әдәби теленең орфография кагыйдәләре.—Казан, 1990.—37 б. (кульязма).
11. Хәзерге татар әдәби теле.—Казан, 1965.—298 б.

Bu orfografiäneñ başlanğıç proyektı prof. **X.X.Sälimev** tarafınan tözelde; Tel, ädäbiyat häm sängät institutında, şulay uq Tatarstan Fännär akademiäsendä oyıştırılğan küp sanlı tikşerülärdän

soñ, proektıñ akad. M.Z.Zäkievtözätä bardı, östämälär kертте, qısqarttı hām redaksiäläde. Anıñ soñğı variantı Tatarstan Fännär akademiäseneñ 11-nçe may utırışında sınaw öçen täqdim itelde.

Orfografiä proektınıñ bu soñğı variantı 2000-nçe yılınıñ 7-nçe iyünendä Tatarstan Respublikası Ministrılar Kabinetı qarşındağı tellär turındağı Zakonnı ğämälgä quyu Komiteti utırışında nigezdä qabul itelde hām sınaw öçen yaraqlı dip tabıldı.

15.07.2000

ЕÇТÄЛЕК

- “Latin grafikası nigezendä tatar alfavitın torğızu turında” [\[2 \]](#)
- Alfavit hām orfografiä [\[4 \]](#)
- Tatar orfografiäsen tözü prinsipları [\[5 \]](#)
- Döres yazu qağıdäläre [\[7 \]](#)
- Suzıq awaz xärefläreneñ yazılışı [\[7 \]](#)
- Tartıq awaz xärefläreneñ yazılışı [\[9 \]](#)
- Ayırım süzlärneñ yazılışı [\[13 \]](#)
- Quşma süzlärneñ yazılışı [\[15 \]](#)
- Quşımçalar hām kisäkçälär yazılışı [\[17 \]](#)
- Baş xäreflär yazılışı [\[21 \]](#)
- Qısqartılma süzlär yazılışı [\[25 \]](#)
- Süz kisäklären yuldan yulğa küçerü [\[27 \]](#)
- Faydalanılğan ädäbiyat [\[29 \]](#)